

Pestből nem sikerül a pángermánoknak német várost csinálni

Beszélgetés Nagy Lajos archeológussal, a legfiatalabb akadémikussal

Mióta Németországot „Harmadik Birodalomnak” hívják, rendkívüli módon megerősödött a pángermán mozgalom. Ennek jeleit már a tavasszal módunkban volt a saját bőinkön tapasztalni s azóta is egymásután itnak napvilágot a birodalmi lapokban olyan sajtóközlemények, tanulmányok és írások, amelyek azt igyekeznek bizonyítani, hogy a németeknek bizonyos jogaik és érkeik vannak a magyarsággal szemben. Ez a pángermán agitáció a legutóbbi hónapokban még újabb etapokhoz ért. Most már tudományos munkák jelennek meg, melyek arról szólnak, hogy ami városkultura Magyarországon van, az voltaképpen mind német eredetű. A mai magyar városok — köztük elsősorban emlékeznek meg gy Budapestről — német alapítások.

A németek el akarják vitatni városainkat

Ugyanakkor, amikor ezek a „tudományos” munkák megjelentek, a Magyar Tudományos Akadémia új akadémikust avatott. Nagy Lajos, a kitűnő archeológus, az aquincumi muzeum igazgatóját. A széköglaló azért váltott ki a szokottnál nagyobb érdeklődést, mert az új akadémikus mindössze — harminchét éves. Akik azonban meg is hallgatták a fiatal akadémikus széköglaló előadását, azok néhány mellékmondatból felismerték, hogy ez a tudós tud valamit, ami nagyszerű cáfolata annak a német propagandának, amely most legutóbb a városaink magyarságát akarja elvitatni tőlünk. Elsősorban ez az oka, hogy felkerestük és megkérdeztük, hogyan áll voltaképpen ez a kérdés.

A föld minden titkot elárul

Nagy Lajos csendes derűvel olvasta a német okvetetlenkedést.

— Hiábavaló itt minden mesterkedés — mondta mosolyogva. — A föld mindent megőriz és mindent elárul. Ha a németek állításával végezni akarunk, egyszerűen huzni kell egy árkot. Ott megtaláljuk minden kornak a rétegződését, mely azután minden kérdésre világosságot derít.

— Eppen erről szeretnék beszélgetni. Hogyan áll a helyzet a magyar fővárossal, Budapesttel. Csakugyan német alapítású város volna a mi fővárosunk?

— Hát erről azután szó sem lehet. A budai oldalról köztudomású, hogy római alapítás, itt még a németek is meg gondolják a dolgot. Ők inkább Pest városára vonatkozólag próbálják a német alapítás meséjét elhítenni.

— S a valóság?

Az eskütéri romok regélnek

— Hát a valóságot nem olyan nagyon régen tudjuk, de most már az is egészen kétségtelen. Az eskütéri régi piarista rendház lebontása alkalmával 1932-ben elrendelt ásátások hoztak első alkalommal biztos adatokat napfényre. Erzsébet királyné szobrával egy vonalban egy hosszabb fal került elő, melynek szélessége 3.40 méter volt. Feltártunk ezenkívül egy kiugró, meghosszabbított félkörben végződő tornyot is, melynek

Pestet a rómaiak alapították — A régi piaristaház pincéje történelmet tanít

külső részén hármass kölépcsősor foglalt helyet. Ettől keletre, mintegy 50—80 méternyire, az új piarista rendháznak éppen a térre néző homlokzata alatt ráakadtunk egy másik toronynak külső lépcső-körjára.

— És ebből sikerült valami bizonyos megállapítást tenni?

— Természetesen. A falazás öntött, forrómeszes technikája, egy korábbi időből származó római sír egyéb apró kísérelétekkel együtt határozottan bizonyították a római eredetet. Az alsó rétegekben mindenütt a római kultúra jelentkezett. Bélyeges téglák, érmék, faragott köemlékek, edénytöredékek, ékszerek!

— Egyszóval a lelet amellett tett tanubizonyosságot, hogy ez a feltárt részlet egy nagyobb kiterjedésű római castellum északi oldalának töredéke?

— Igen! A várnak egy hasonló méretű és alaku tornyát már régebben megtalálták, mikor az eskütéri hid pesti pilléréinek alapját ásták 1898-ban. Ebből 27 darab beépített római sírkő és díszes faragott köemlék került az aquincumi muzeumba.

Vallani kezd a — habarcs

— Hát akkor miért nem lehetett már 1898-ban megállapítani a római eredetet?

— A lelet első ismertetője a középkori vár egyik bástyájából származtatta azokat. Én azonban az utólagos vizsgálatnál megállapítottam, hogy a kiemelt köemlékekhez tapadó habarcs az ujonnan feltárt torony forrómeszes, téglaporrall kevert római habarcsával azonos. Ha mindehhez hozzávesszük a Dunából előkerült híres „eskütéri-sisakot” is, nem kétséges, hogy itt egy római castellum állott, Pest tehát — római alapítás.

— Most már rendkívül érdekes volna tudni többet is erről az ismeretlen római várról, melyről eddig nem tudtunk, holott ebből sarjadt ki fővárosunk!

— Kérem a castellum alakját és nagyságát hozzávetőlegesen meg lehet állapítani. Egyébként a római eredetre már régebbi időben is rájöhetek, mert a piaristák házainaplójában van egy feljegyzés erről, igaz, hogy nem castellumnak, hanem római — jürdőnek gondolták a dolgot.

— Az archeológia mai állása szerint meg lehet állapítani ennek a várnak keletkezési idejét?

Krisztus után 300 évvel már állott Pest

— Természetesen. Még pedig a tornyok formájából, az építés technikájából és a kísérelétekből. Ezek szerint az erőd építése fiatalabb, mint Valentinianus kora, de a III. század közepén tul épült. Segítségünkre jött egy irodalmi adat is. Idatius a Fasti-jában a 294. évhez megjegyzi, hogy „his const castra facta in Sarmatia contra Acinco et Bononia”. A pesti római vár tehát csak Diocletianus (284—305) idejében épülhetett.

— És Pest római neve? Ezt nem sikerült megállapítani?

— Sajnos, nem. Az irodalmi adatok csak annyit említenek, hogy Aquincummal szemben feküdt s ez a megjelölés az egész balparti pesti oldalt jelenti, melyen tehát nem is egy erőd állott. Neve azonban mindenesetre volt, hisz sokkal kisebb erődítményeknek is adtak nevet. A most feltárt balparti erőd egyébként feltételezi, hogy a jobbparton, a Döbrentei-tér környékén is kellett egy erődnek lenni.

— Erre vonatkozólag a Tabán lebontásával nem került elő döntő bizonyíték?

— Végeztem a Tabánban erre vonatkozó ásátásokat. Felástam az Attila-körut 58—54. számú házak pincéjét, de római nyomok itt nem kerültek elő. Falakat és apróbb leleteket találtunk, de ezek csak azt mutatták, hogy a mai szerb templom szomszédságában csak a XIII—XVI. századig volt település. A régi előjárósági épület helyén, a tabáni templomtól délre már találtunk római nyomokat. Egyébként ez a hely is felelne meg legjobban egy jobbparti erőd lelőhelyének.

Hogyan vallatják a földet?

— A közönség általában nincs tisztában a régészet munkájával, nem tudja, hogyan és mit lehet kiolvasni a földből. Nagyon érdekes lenne, ha ennek a római Pestnek a történetét elmondhatná úgy, ahogy azt a — romok mesélik el!

— Hát kérem! Az eskütéri castellum falai épen maradtak meg a honfoglalás koráig és köveit csak a középkor folyamán hordták széjjel.

— Ez állítás. De mi igazolja ezt?

— A teljesen feltárt és jelenleg a föld alatt, de hozzáférhetően átboltozott torony.

— És mivel igazolja?

— Egy ajtóval. A vár belsejéből egy ajtó vezetett a torony belsejébe. A torony nyugati oldalán pedig egy „kitörőkapu” foglalt helyet, melyen a védők az ellenségre rohanhattak. Ez a kapu a római korban 140—150 centiméter széles volt. Ez volt a római norma. Mikor mi ezt a kaput megtaláltuk, a kapu már 56 centiméterre volt falazva, ami a XII. századról tesz vallomást. Ez a vár tehát az Árpád-házi királyok alatt még meg volt és ők falaztatták szükre a kaput. De tanuvallomást tesz a falazás habarcsa is. Élesen különbözik a római habarcsától. Ha pedig még egy bizonyítékot akar, a befalazásnál használt sarokkövek anyaga szentendre trachit-apezít, melyet a rómaiak építkezésre sohasem használtak.

Az izmaeliták városa

— A régi árpád-kori krónikákban semmi nyoma ennek a várnak?

— De igen! Anonymus is megemlékezett róla, mondván, hogy „Taksonty vezér az izmaelitáknak engedte át a pesti várat (castrum, quod dicitur Pest).

— Félreértések elkerülése végett: kik voltak ezek az izmaeliták?

— Mohamedán vallású volgai bolgár települők. Ha tehát már arról beszélünk, hogy kik lakták Pestet a magyar idők kezdetén: azok semmiesetre sem németek voltak, hanem bolgárok. Minthogy pedig az izmaeliták főleg kereskedelemmel és pénzületekkel foglalkoztak, Pest már ebben az időben fontos kereskedelmi központ volt.

— Tehát ma az archeológia tudományának teljes bizonyosságával meg lehet állapítani, hogy Pest római és nem germán alapítás?

— Ugy van! A föld mindent megőriz, a föld mindent elárul. Az egymásra rakódott földrétegek tanubizonyosságával nem lehet szembeszállni. Egy árok egymásra rakódott rétegeiben megtaláljuk az egész — történelmet.

Vándor Kálmán